

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu *Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279)* spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.

Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Systematická teologie I

1. Metoda teologie (už ne pro sociální práci, ale z pohledu chudých)

Ex 20,2 – Bůh je ten, kdo vysvobozuje z otroctví – tento a takový Bůh nás zajímá

Lk 4,18 – Boží království (vysvobození) přichází v Ježíšově praxi

V jakém prostředí se chceme věnovat teologii?

- nenáboženská společnost (sčítání 2011)
- role rituálů (pohřeb Václava Havla)
- církve žijící odděleně (konfesijní fakulty) i v ekumenicky pojaté pastoraci (armáda, nemocnice, vězení, obce ...)
- ale i církev s lidmi na okraji (František Lízna: „Do staré občanky jsem si dal, že jsem Rom. Jeden jezuita, můj nadřízený – se mě ptal – co tou svou romskou národností, ke které ses přihlásil, chceš vlastně říct? Odpověděl jsem: četl jsem v evangeliu, že máme být na straně chudých. Pokud tuhle věc nebudeme řešit, pak může přijít doba, kdy dají Romy do táborů. Pak přijdu na bránu a řeknu – já jsem taky Rom, na mě jste zapoměli. To abych byl pořád s chudými.“ <http://blisty.cz/art/43044.html>)
- teologie v kontextu: teologie jako *fides querrens intellectum* (Anselm) v mém vlastním životě i v životě společnosti, zde pak zejména v profesním kontextu sociální a pastorační práce

Pro náš kurz teologie budeme čerpat zejména z teologických zdrojů teologie osvobození.

Ta se vyznačuje:

- preferenční opcí pro chudé: *the poor (non-person) are the most favored by God, this option for the poor is for liberation theologians a biblical imperative*
 - o církve chudých / setkání s Kristem ve světě potřebných (Halík, Divadlo pro anděly, s. 138)
 - o epistemologické hledisko – toto cenné pro naši teologii
 - o ke komu se obrací naše teologie: obvykle – Evropa řeší ateismus a krizi víry, Latinská Amerika chudobu a násilí; zde také chceme víc čerpat z cílového zaměření teologie osvobození
- Boží království a utopie (Moltmann, Princip naděje, s. 17-18: nejde o jakoukoliv budoucnost, ale o Ježíše Krista a jeho budoucnost; Ř 8,24-25

Present and future, experience and hope, stand in contradiction to each other in Christian eschatology, with the result that man is not brought into harmony and agreement with the given situation, but is drawn into the conflict between hope and experience. 'We are saved by hope. But hope that is seen)

- následováním (historického) Ježíše v jeho praxi (s duchem) – další epistemologický princip (Sobrino, *Jesus the Liberator*, s. 55)

Co je teologie: Gutiérrez defines theology as a critical reflection on the activity of the church.

- Teologie neznamená naučit se soubor nových poznatků, ale podívat se na praxi novým pohledem těžícím z tradice křesťanské víry.

Dále podle metodologie teologie osvobození (Clodovis Boff)

1) Theses 4, s. 4-5: východisko teologie – soteriologická dimenze osvobození nebo sociální dimenze (= osvobození od dějinného útlaku?)

2) Předchozí moment

3) Základní schéma metody: vidět, posoudit, jednat

2. Boží Trojice

Podle L. Boffa v Sobrino, Ellacuria, Systematic theology

Boží sdílení jako společenství

- Andrej Rublev (14. st.) – ikona Trojice: základem je příběh o Abrahámovu pohostinství (Gn 18): k Abrahámovi v údolí Mamre přišli andělé, kteří mu zvěstovali narození syna; byli tři a mluvili v dokonalém souladu, jako by šlo o jednoho člověka (“The Old Testament Trinity,” “The Hospitality of Abraham.”)
 - o Jakoby pohled do Boží domácnosti
 - o Transcendentní vize (imanentní Trojice, ALE NE imanentní Bůh)
 - o To nám samozřejmě apofatická teologie neumožňuje
 - o Umožňuje to ale *praxe* modlitby, společenství církve, *praxe* víry (ne intellectus, ale participace)
- Obraz Boží Trojice v západním umění: Mistr IW: Sv. Trojice. Votivní obraz z Pšovky u Mělníka, Severočeská galerie výtvarného umění, Litoměřice, kol. 1530: Trojiční zobrazení Boha Otce, držícího v klíně Ukřižovaného Krista, spolu s holubicí Ducha Sv. se označuje pojmem *Gnadenstuhl*, odvozeným z Lutherova překladu NZ, kde je takto přeložen výraz *thronum gratiae* (Žd 9,5). Patří k nejdůležitějším výtvarným typům západního umění pozdního středověku a novověku vůbec, když spojuje mystický ponor do vnitřního světa Trojice spolu s fundovanou teologickou reflexí.
 - o Ježíšův dějinný příběh vložený do Boží transcendence – nebo naopak: Boží jinakost a přesažnost se „vlamuje“ do našeho času a prostoru jako Ježíšův příběh, včetně ukřižování
 - o Intuici o Bohu jako společenství získáváme na základě zkušenosti, že Bůh se sděluje lidem, komunikuje s nimi
 - o Ekonomická Trojice (spásně-dějinná)
- Který obraz Boží Trojice je pravdivější?

I. Politicko-náboženské obtíže s živou zkušeností trojiční víry

Politika: letitý politický patriarchalismus – vládcové, otcové rodin

- Související ideologie: jeden Bůh – jeden král – jeden zákon (- jedna strana)
- Jeden Bůh – jeden Kristus - jedna církev – jeden její reprezentant
- ... složité zažit Boha jako společenství

Náboženství: hierarchické pojetí ŘKC oblibovalo unitářské pojetí Boha

- Jistý typ monoteismu vede k autoritářství a despotismu
- Socionáboženská realita podporuje ne-trinitární monotheismus a monoteismus slouží jako posvěcení legitimace pro centralizované formy výkonu politické a náboženské moci

Variantou tohoto monoteismu je, že každá z osob trojice je uctívána jako druh odděleného Boha, bez ohledu na další dva ... moderní triteismus

- „náboženství Otce“: všemocný, vševědoucí Otec, soudce – není místo pro Syna, stvoření lidí, syny a dcera, ale pouze pro služebníky, kteří se musí podřídit vůli Otce
 - o Syn a Duch jsou podřízeni také: subordinacionismus
- „náboženství Syna“: horizontální vztahy, charizmatičtí vůdci, z christocentrismu je christomonismus: Kristus jediný a sám, bez Otce a Ducha, jeho osoba a zvěst relevantní pro všechna místa a doby
- „náboženství Ducha“: charizmatické skupiny, správný důraz na intimní význam individuálního duchovního hledání někdy zakrývá dějinnou dimenzi a zájem o lidi na okraji a jejich celostní vysvobození (nejen duchovní)

II. Latinsko-americká perspektiva trojičního tajemství

Teologie v sobě musí nést kus dobré zprávy (evangelia) – pro lidi v situaci, ve které žijí

- Ke komu se obrací teologie u nás? A v našem studijním a profesním kontextu?
- Co znamená věřit v Trojici pro lidi na okraji? Je to víc než vyznat dogmatickou pravdu a zvládnout jí porozumět. Je to věc existenciální aktualizace tajemství společnosti, které lidem může konkrétně pomoci žít jejich lidství plnějším a svobodnějším způsobem. (viz Halík)
- Trojiční kořeny křesťanského/křesťního závazku proměny společnosti: chceme změnit společnost, protože vidíme ve víře, že nejvyšší realita je prototypem všech ostatních věcí a tato nejvyšší realita je absolutním společenstvím tří rozdílných Realit se stejnou důstojností.
- Motto ortodoxních sociálních reformátorů Ruska z konce 19. st.: Svatá Trojice je naším sociálním programem.

III. Dvě ruce Otce: Syn a Duch svatý

Zjevení Boha jako trojice – dějinně a slovy

- Trojice byla zjevena a v životech lidí, v náboženstvích, ve společných dějinách lidí
 - o Následně v životě, utrpení, smrti a vzkříšení Ježíše Krista
 - o Nakonec v manifestaci Ducha v křesťanských společnostech
- Sv. Irenej: Syn a Duch svatý jsou dvě ruce Otce, kterými se nás dotýká, objímá nás, utváří nás ve svůj obraz a podobu.
 - o Jsou posláni lidem, aby lidé mohli vstoupit do Božího společenství.
 - o Trojice nebyla zjevena jako učení, ale jako praxe – v postojích a slovech Krista, v díle Ducha v dějinách a v životech lidí
- V Ježíši nacházíme zjevení Trojičního tajemství (srov. Mt 28, 19)
 - o Otec: Ježíš se vztahuje k Bohu jako k Otci, zvl. v modlitbě. Je dobrý i k nevděčným (Lk 6,35): počátek praxe osvobození chudých a vyvržených, i hříšníků. Ježíš X Otec: rozlišení i intimita, modlitba a prostrace X oslovení Abba
 - o Syn: zjeven v Ježíši – ne že by se tak nazýval, ale jednal tak. Reprezentuje Otce ve světě, činí Otce viditelným v dobrotě a milosrdenství. Lk 10,21-22 + křest a proměnění na hoře
 - o Ducha svatý: skrze Ježíše – je mocí a autoritou, kterou provádí divy a skutky osvobození (Mk 12,28). Je to moc v Ježíši a zároveň to není Ježíš.
- Křesťané nacházejí trojiční východisko při čtení židovského Písma
 - o Trojiční tajemství v personifikaci slova, moudrosti a ducha

IV. Lidský rozum a trojiční tajemství

Nejprve existuje vyjádření trojiční víry v doxologii (modlitba, chvála), svátostech (křest, eucharistie) a prvních vyznáních víry.

--- pak teprve reflexe tohoto slavení a věření: nauka o Trojici

Jak vyznávat jednoho Boha (v židovském Písmu) a zároveň Trojici (křesťanské spisy)?

- Nauka vzniká v konfrontaci s herezemi
- modalismus, subordinacionismus (i adopcionismus, x Nicea 325), triteismus
- vznik formálního jazyka nauky o trojici: zamezuje krajnostem ve víře, ale je příliš formální (= ztrácí se z něj zkušenost víry)
 - o přirozenost/podstata – jedna, božská, jedinečná
 - o osoba/hypostaze – odlišení v Trojici: Otec, Syn, Duch svatý; osoba = konkrétní intelektuální individualita existující v sobě, ale vždy v otevřenosti k ostatním

- o osobám (např. Otec je odlišný od Syna, ale celé jeho bytí spočívá v jeho obrácení se k Synu a Duchu – každý existuje pro druhé) (pro-sopon, per-sona)
- o vycházení (processio) – jedna osoba vychází z jiné, ne v kauzálním smyslu, jakoby byly méně věčné a mocné; je to jistá logika v řádu porozumění: 1) rození Syna 2) vydechování Ducha
- o vztahy – spojení mezi božskými osobami: Otec – Syn: otcovství, Syn – Otec: synovství, Otec a Syn – Duch: aktivní spirace, Duch – Otec a Syn: pasivní spirace ... odlišení osob jedné od druhé
- o perichoresis/circuminssesion – vzájemné pronikání tří Božských osob, cirkulace života a lásky bez nadřazenosti: model křesťanské sociální utopie
- o missio: přítomnost božské osoby v konkrétních dějinách stvoření, 1) inkarnace vedoucí k divinizaci, 2) vylití Ducha svatého, který všechno sjednocuje a směřuje pod vládu Boží Trojice
- toto učení nevzniká ve vakuu, ale uprostřed sociálních a ideologických okolností
 - o v naší moderní době (individualismu, nedostatek společenství) nebude v popředí monoteismus ani trinitarianismus, ale způsob vztahu mezi osobami v Trojici, důraz na společenství jako základ Trojice a podstatu lidské solidarity
 - o zde obraz společenství a pozvání do něho, koexistence rovných zachovaná s respektem pro odlišnosti: „Chudí nacházejí inspiraci ve svaté Trojici.“ (84)

V. Osvobozující pojetí Trojice

Trojčinné tajemství - tajemství společenství tří odlišných osob

- pro křesťany to je nejzákladnější základ jejich závazání se pro osvobození chudých a vytváření společnosti bratří a sester
- společenství života, perichoresis (sv. Jan Damašský)
 - o nejsou nejdříve osoby a pak jejich vztah, ti tři jsou provázáni a žijí vztah věčného společenství od věčnosti: jeden Bůh – Trojice
- Trojčinná dynamika nám umožňuje vytvořit sociální a církevní kritiku a objevit v perichorézi božských osob inspiraci pro naše lidské vztahy
 - o Lidé směřují k participaci, rovnosti, respektu k odlišnostem, a společenství s Bohem
 - o Sem směřuje touha po osvobození ve společnostech, které tyto „trojiční“ tužby neumožňují
 - o V liberální/kapitalistické společnosti všechno směřuje k jednotlivci a jeho rozvoji, není podstatný zájem o druhé a o společnost. Naopak socialistické společnosti nemají pochopení pro legitimitu rozdílů a směřují k masovosti. Trojiční tajemství nás zve, abychom přijali společenské formy, které cení všechny vztahy mezi osobami a institucemi a podporují společenství, ve kterém jsou rozdíly vítány.
 - o Církev jako *communitas fidelium*, společenství věřících, každý má své dary a tyto dary mají být obohacením pro ostatní, živá zkušenost společenství – jsem přijat, respektuji druhého

VI. Rozdílné osoby

Otec – neuchopitelné tajemství (Jan 1,18; 6,46)

- Ježíš sděluje Boha právě jako Otce – a protože On jej posílá, je Otcem, ne proto, že tvoří
- Otec jako poslední horizont všeho
- V Otci celé božské tajemství demonstruje svou bezednost

Syn – tajemství komunikace a celistvého osvobození

- Boží sebe-zjevení je zjevení Boha, tak jak sám je: jako Trojice osob
- Syn je absolutním vyjádřením Otce, vše, co lze sdělit o tajemství, dosahuje konkrétní formu v osobě Syna: Syn je viditelný obraz neviditelného Otce (Kol 1,15)
- Syn z nás činí syna a dcery Boží, celé stvoření je uvedeno do trojičního tajemství

Duch – hybatel stvoření směrem k vládě Trojice

- To, čím je Duch v imanentní Trojici, se ukazuje v ekonomické Trojici: Duch svatý je silou jednoty mezi bytostmi.
- Radikální novost v dějinách. Duch rozdmýchává naši vzpomínku na Ježíše, aby nezůstala mrtvým dopisem. Písmo je znovu a nově čteno, získává nové významy pro aktuální zasazování se o osvobození (1 K 3,17)
- Duch zabraňuje, aby rozdíly degenerovaly do nerovností a diskriminace a zachovává všechny věci ve společenství

VII. Svátosti Trojice v dějinách

Víra se vyjadřuje rozumem ponořeným do tajemství a srdcem, které miluje a s důvěrou se svěřuje božským osobám.

ALE také imaginací: schopností přidat něco nového k realitě, identifikovat nové dosud skryté možnosti. Imaginace vidí spojení, ke kterým je rozum často slepý.

1) lidská osoba: Otec jako její tajemství, Syn jako inteligence, která toto tajemství komunikuje, Ducha jako láska, které je spojuje s ostatními bytostmi

2) rodina: otec, matka, dítě – princip základní otevřenosti ke druhým

3) lidská společnost: symbolický odkaz k tajemství svaté Trojice. Je konstruována na základě vyjádření tří sil, které operují zároveň: ekonomická, politická a kulturní.

- Ekonomická zajišťuje produkci a reprodukci života, nutná podmínka pro ostatní.
- Politická síla zajišťuje sociální organizaci: distribuce moci a společné odpovědnosti.
- Kulturní – hodnoty jako existenciální významy, včetně transcendentních významů, kterými vyjadřujeme povahu člověka jako bytosti, která může nahlížet svou existenci jako problém a obdařit její úkol významem.

Nedostatečnost našich pojmů pro vyjádření tajemství Otce, Syna a Ducha svatého v jejich vzájemném společenství.

- Naše slova spíše zakrývají, než odkrývají
- Naše snažení má směřovat ke chvále Božího tajemství: hymny chvály a úcty.

3. Bůh Otec

Podle Ronalda Muñoze v Sobrino, Ellacuria, Systematic theology

TEZE: Ježíš nám ukazuje specifické porozumění Bohu jako Otci

I. Jakého Boha vyznávají křesťané? Jaký je Bůh jejich zkušenosti?

- Je to biblický Bůh osvobození a spravedlnosti pro utiskované světa? Nebo Bůh trestání a pasivní resignace – nám vnucený vládnoucími skupinami společnosti a církve, kterým si ony ospravedlňují status quo?
- Dnes: přijetí realismu radikální konfrontace postulované samotnou Biblí mezi jedním Bohem, živým a pravým (zjeveným chudým a stojícím v solidaritě s jejich věcí) a idoly smrti a lži (zjevenými v diskurzu a praxi dominantních skupin a ve „strukturách hříchu“ jimi vnucenými)

II. Bůh Ježíše mezi námi

Nová zkušenost Boha osvobození, který vždy jednal v historii chudých, je propojena znovuobjevením lidského Ježíše, který žil a činil závazky ve veřejné službě v konkrétních dějinách

- Objevení plné lidskosti Krista

2 loci křesťanské víry, kde se děje toto odhalení/dvojí setkání s Ježíšem evangelii: chudí lidé a církevní společenství těchto chudých

Dříve: Zdálo se být samozřejmé, že Bůh jaké takový je pro nás více méně evidentní realita, a že Trojice je druhem záhadného kódu pro božskou transcendenci

X dnes: nemůžeme si být jisti, že známe pravého Boha a že pro nás má Trojice nějaký smysl, dokud se nesetkáme s konkrétním člověkem Ježíšem z Nazareta

- Když toto nebereme v potaz, pak je pro nás Bůh nejvyšším principem a neměnnou dokonalostí elity filosofů spíše než milosrdným Otcem, který je zjeven obyčejným
- Ježíš zvěstuje Boží království a společenství s Bohem
- Bůh jako takový se nám ukazuje pouze nepřímou: jako takový není ústředním tématem Ježíšova kázání, ani proto není přímým objektem křesťanské zkušenosti
- Ježíš usiluje opravit deformovaný obraz Boha (od politických a nábožensko-mocenských zájmů)
- Ve svědectví tohoto Ježíše o Bohu, svědectví, které Bůh osobně potvrdil, když Ježíše vzkřísil z mrtvých, jsme dostali konečný klíč k poznání pravého obrazu živého Boha, který nyní můžeme odlišit od jeho karikatur a falší

III. Kde je Bůh k nalezení: ne mezi velikými světa, ne mezi posvátnými silami lidských hierarchií, ne v elitní kultuře a vládnoucích silách – ALE v našem bližním, které je v nouzi, v lidech chudých a vyvržených

- Bůh našeho vykoupení k nám přichází v inspirující utopii univerzálního vztahu lásky, utopii, která nás mobilizuje k jednání

Bible: posvátné a náboženské často spojené s modlami a modlářstvím, s ideologií a útiskem

X Bůh života Mt 6,19-24, Lk 4,5-8, 12,13-34, 16,1-15, J 12,31-32, Zj 13,1-18

IV. Bůh zjeven na kříži a ve vzkříšení

Ježíš Kristus, Boží mesias, který nám zjevuje pravou tvář Boží a Boží zaujatou lásku k nám, je ten, kdo byl persekčován a ukřižován, kdo pokračuje své utrpení v utiskovaných dnešní doby a ve všech ukřižovaných v dějinách. Zároveň je tím, kdo byl vzkříšen – přemožitel

nespravedlivého utrpení a násilní smrti, osvoboditel lidí z kořene všeho jejich útisku (Sk 3,15, Žd 2,10, 12,2)

Dříve: ukřižovaný na sebe bere hřích, za hříšníky, místo nich přináší náhradu

Dnes: hřích se vši svou lží, vražednou mocí, je vidět na těch, kdo křižují – nejsou nástrojem Božím, ale nástrojem hříchu, útisku pokorných a vraždy Boha

Zjevení Boha – na kříži: Bůh jako nepřítomný a odmítnutý, jako trpící Bůh, Bůh marginalizovaných, vyvržených, mučených k smrti

- Bůh ve vzkříšení: obhájí toho nespravedlivě zavrženého, Bůh nového života
- Bůh je stále s námi, zvláště v nejtěžších dobách.

V. Bůh jako milosrdný Otec

Bible: Bůh je stvořitel lidí, tvoří je na základě svobodné božské iniciativy

- Lidé jsou odlišní od Boha: nejsou vytvořeni nějakým přirozeným procesem, ani nejsou vytvořeni z Boha, takže by bylo nějakou deficitní verzí téhož

Bůh Izraele je Bohem chudých (těch, kteří spoléhají na Boha), Bohem praotce Abraháma

- Jahve je Izraeli především Bohem dobrovolného setkání a konkrétního putování, spíš než Bohem původu a univerzálního nutného osudu.
- Jahve je Bohem dějin a dějinné naděje, spíš než Bohem kosmické povahy a absolutní budoucnosti
- Když se Bůh v Bibli nazývá Otec a lidé Boží děti, hovoří se tak o volbě na Boží straně a ne o podstatné vlastnosti lidství (přirozené danosti)

Bůh Otce – postoj Boha *jako když* je nějaký otec pozorný ke svým dětem, rodič vždy připravený odpustit ze srdce těm, kteří odešli, ale znovu se vrací, vždy připravený pozvednout ty, kteří upadli, vždy si přeje dát jim dobré věci a vedoucí své děti po cestě svobody a života.

- Možná to jsou spíš mateřské vlastnosti: trpí se, když trpí její nevinné dítě a přetéká potěšením, když se ztracené dítě vrací (x neměnný Bůh filosofů)
- Svatý transcendentní Bůh, plnost života a mocí, je nacházen, protože chtěl být zapojen do našich dějin, aby mohl vstoupit do společenství s námi

Mt 5-7: kázání na hoře – Bůh není pouze mimo nás, mimo svět, ale je ve všedních věcech, neodcizuje nás světu, ale potkává nás v něm – VIZ TEXT DAVÍDKA

- Uprostřed našeho života, v srdci světa a mezi chudými a zavrženými, je tajemná spásná přítomnost Boha – Boha, který bere náš život a svět takové, jaké jsou – s jejich nejvznešenějšími vyjádřeními a aspiracemi, stejně jako s jeho sobectvím, krutostí a smrtí – a rozhodl se osvobodit své stvoření.

Ježíšova kritika chrámového ritualismu konverguje s profetickou tradicí Izraele (Oz 6,6, Mt 9,13, 12,7): kritika odcizení Boha náboženstvím, mocí a hierarchií

- Ježíš je laik. Má zájem o životy a zájmy obyčejných lidí a v těchto životech a zájmech lidem zjevuje přímo – a ne náboženskými slovy a symboly – lásku Otce a odpovědnost lidí za přicházející království
- Ježíšovy znamení nejsou liturgické rity, ale lidské činy uzdravující a zachraňující muže a ženy trpící bídou, marginalizací a posedlostí. Ježíš relativizuje praxi náboženských úkonů. Jako vzkříšený je poznáván spolu s Otcovou láskou ne v chrámu s jeho rituály, ne v osamělé kontemplaci, ale v utrpení bližního a ve sdílení bratří a sester
- Ježíšův Bůh se ukazuje jako Bůh malých a jednoduchých, ne učených a prozíravých (Mt 11,25-27). Bůh milosti a odpuštění. Otec, který je nejšťastnější, když odpouští a dává život a očekává naši odpověď celým srdcem.

VI. Otec Ježíše a náš Otec

Můžeme porozumět Bohu jako Otci z té zkušenosti, že máme své rodiče. Ale můžeme rozumět stejnou věc také ze zkušenosti, že jsme rodiče. To, zdá se, navrhuje sám Ježíš: Mt 7,9-11, Mt 6,11-12, Lk 15,11-32

VII. První osoba Trojice

Když mluvíme o Bohu, máme na mysli Otce. Nevztahujeme se k nějakému Bohu vesmíru, k nejvyšší bytosti nebo absolutní budoucnosti.

- V křesťanském Písmu termíny jeden Bůh nebo Bůh neznamenaají jednotu (podstatu) tří božských osob. Jsou to pojmy přímé a konkrétní – znamenají Bůh našich otců, který byl zjeven věřícím dnes jako Bůh a Otec Ježíše Krista
- V prvním článku Kréda prohlašujeme naši víru v jednoho Boha – mluvíme ne o jednom Bohu ve třech osobách, ale o osobě Otce. Je to konkrétně Bůh, jeden a osobní, jehož je jeden Pán Ježíš Kristus jediným Synem a který (spolu se Synem) vylévá do našich srdcí Ducha svatého.

4. Hřích

Podle Sobrino, Ellacuria (eds.), Jose Ignacio González Faus – Sin

I. Bohatý svět a latinskoamerický svět (pro nás = svět chudých)

Ohledně hříchu se kulturní situace v Evropě a v Latinské Americe velmi liší.

Evropa – krize hříchu, až popírání hříchu

- Třebaže hřích přináší smrt, v Evropě jsou oběti této smrti ignorovány nebo redukovány na lehce skrytou menšinu, z hlediska „demokratického“ uvažování to je jen menšina

Latinská Amerika – velká většina lidí jsou oběti útisku jedněch druhými a strukturálního útisku

- Nejde o vedlejší náhodný produkt dějin, ale o utrpení způsobené lidskou odpovědností a zlým jednáním, není způsobené „nesnesitelnou lehkostí bytí“, jak se říká v Evropě

Nebezpečí LA – příliš parciální lokalizování hříchu x nebezpečí Evropy – slepota k odpovědnosti tváří tvář šokující hloubce lidské viny

1. Lidé nejen hřeší, ale jsou hříšníci

V Evropě diskuse mezi důrazem na skutky a poničenou lidskou přirozeností – jednostrannost polemik, nevědomě se předpokládá, že tváří tvář dobru a zlu je člověk neutrální

- V LA důraz na dialektiku v tomto ohledu: lidé jsou infikováni zlem až ke ztotožnění se s ním, zároveň zahrnutí dobrem a milostí, jejich semena jsou uložena hluboko v našem lidství

2. Hřích není věcí slabosti, ale lhaní a slepoty

Hřích není záležitostí slabosti (Ř 7,17nn), jak určila předkoncilní teologie

3. Definice hříchu: potlačování pravdy prostřednictvím nespravedlnosti

Ř 1 a 2: demaskování hříchu pohanů a židů, všichni jsou hříšníci a věřící nemá výhodu před nevěřícími

Židé a pohané – 2 způsoby lidského bytí

- Zlo pohanského způsobu života: potlačování pravdy nespravedlností Ř 1,18nn
- Zlo náboženského způsobu života: posuzování druhého, i když jsem stejný Ř 2,1nn

Pouze Bůh je kompetentní posoudit druhé x Pohané ničí pravdu o tom, že jsou božím stvořením a navzájem bratři a sestry, nespravedlivě se považují za jedinečné a jako bohové a svá přání staví jako jedinou morální normu

Pohané: *egolatrie* své vlastní svobody, v této nespravedlivé *egolatrii* potlačují pravdu o důstojnosti a svobodě ostatních, jsou otroky věcí x „Židé“: egoistická prohlášení o své vlastní morálce a své víře v Boha, dobro a dokonce i Bůh jsou jim výmluvou za to, že se staví nad ostatní, nespravedlivá pýcha a nadřazenost

4. Maskování hříchu

Židé i pohané takto jednají, aniž si zlo uvědomují. Ale jsou za toto nevědomí odpovědní. Sami sebe zaslepují a podvádějí.

Pohané: Bůh neexistuje nebo se nezajímá o to, co se děje s lidmi, nebo říkají, že nejvyšší norma jednání je „racionalita“, které neslouží k sebekritice, ale ve službě egoismu x Židé: Bůh je na naší straně, protože my jsme na jeho straně, Bůh pohany určitě zavrhně.

Hřích – není to přestoupení spojené s pocitem viny (tam už jsme si hříchu vědomi a reagujeme na něj).

- Skutečný hřích zahrnuje identifikaci s hříchem ze strany toho, kdo se ho dopouští, takže se stáváme lháři a zaslepujeme své srdce (J 8,44, Mk 3,5)
- Hřích maskujeme až tak, že ztrácíme pocit viny (tak např. farizeové u Jana)
- Ježíš přichází, aby demaskoval hřích: když uznáme, že jsme byli slepí, už nejsme vinni, ale protože říkáme, že vidíme, zůstáváme ve hříchu (J 9,41)

Teologie osvobození slouží ke stejnému demaskování hříchu jako Ježíš v Janově evangeliu: demaskování hříšné arogance Prvního světa, která kamufluje pravdu o nespravedlnosti.

II. Strukturální hřích

Charakteristický příspěvek teologie osvobození k tématu hříchu: představa strukturálního hříchu nebo struktur hříchu

- Pro karteziánský individualismus to je obtížně přijatelná myšlenka, ale vysvětluje, jak je osobní zlo zároveň aktivní a maskované
- Jeden člověk by nemohl konstruovat systém výmluv a zneužití racionality.
- Lidé žijící společně nejsou jen jednotlivé kameny, ale jsou zasazeni do světa zprostředkování a institucí: rodina, manželství, profese, město, ekonomie, kultura, stát apod.
- Struktury řídící pospolitý život mohou snadněji než jednatel vytvořit situace, které činí nutnými a rozumnými ty způsoby jednání, které upřednostňují individuální hrabivost, i když poškozují život a důstojnost mnoha ostatních.
- Zlo tak není nikdy pouze osobní, i když je také osobní. Každý osobně hříšný člověk je jak odpovědným, tak obětí.

1. Diskuse o strukturálním hříchu a jeho ospravedlnění

Obnovení základní myšlenky Písma z janovské tradice – hřích světa. Někdy je v Písmu hřích světa prostě nazýván „svět“ = socionáboženský řád nepřátelský Bohu nebo systém útisku založený na moci a penězích menšiny.

- Ježíš je nepřítelem hříchu, Ježíš hřích demaskuje a umírá jako jeho oběť. Vražda je nejradikálnější demonstrace hříchu světa.

Teologie osvobození znovunašla tuto Janovskou představu, ale formulovala ji téměř výlučně ve smyslu ekonomických struktur (je to pochopitelné, protože zde nebyly zajištěny základní lidské potřeby).

Cirkulární fráze: Když lidé hřeší, vytvářejí struktury hříchu, která naopak vedou lidi k tomu, že hřeší.

Oscar Romero (1977): Církev po staletí zavrhovala hřích. Jistě zavrhovala hřích jednotlivce a také zavrhovala hřích, který převrací vztahy mezi lidmi, zvláště na úrovni rodiny. Ale nyní nám znovu připomněla, co bylo od počátku základní: sociální hřích, nebo jinými slovy, krystalizaci individuálních egoismů v permanentní struktury, které tento hřích udržují a prosazují jeho moc nad velkou většinou lidí.

Hřích také znamená to, co Bůh odmítá a nemůže žádným způsobem přijmout. Pokud tedy popřeme představu strukturálního hříchu, říkáme tím, že současná situace světa není situací, který probouzí Boží odmítnutí a hněv. Přijetím představy strukturálního hříchu říkáme, že vztah všech lidí s Bohem byl degradován, právě proto, že vztahy mezi lidmi navzájem degradovaly.

2. Důsledky a příklady

Strukturální hřích je hříchem světa, nejen konkrétní situace. Jde o stálý proces strukturovaný v různých kruzích.

Příklady:

- 2 vládnoucí systémy našeho světa jsou založeny na lži, která se nikde nevyhlašuje, ale předává se skrze nespravedlnost jejich socioekonomických vztahů. Falešná pravda kapitalismu zní, že člověk neznamená nic. Falešná pravda komunismu, tak jak dnes existuje, zní, že člověk je vždy nepřítel.
 - o Z těchto strukturálních postojů nutně plynou osobní formy chování, které jsou ospravedlnitelné z důvodů inherentních/zabudovaných v systému. (zacházení s oběťmi, zacházení s migrujícími pracovníky, opresivní užívání moci úzkou elitou která se nikdy nemůže spolehnout na správné třídní uvědomění ...)
- Populární kultura exportovaná ze Severní Ameriky se vyznačuje ospravedlněním a chválou násilí, jakkoli je násilí vždy maskované jako obrana spravedlnosti nebo svobody, dokonce i obrana Boha. Není možné, aby svět, který sublimovaně vdechuje tyto hodnoty jako formu zábavy a relaxace, se v dlouhodobé perspektivě nestával nelidsky agresivním a násilným.

III. Hřích jako poškození člověka

Reflexí nad šokující zkušeností utrpení tolika nevinných lidí byla teologie osvobození schopna určit pravý význam křesťanské představy hříchu: poškození člověka.

X scholastická teologie: mechanicky opakuje, že hřích je urážkou Boha

Písmo: otec hříchu, Satan, je etymologicky nepřítel člověka, J 8,44 – maskování pravdy je způsob, jak zabít nebo poškodit druhého člověka.

Teologie osvobození reaguje na představu hříchu jako čistého přestoupení zákona.

1. Hřích a přestoupení zákona

Koncepce hříchu jako pouhého právního přestoupení je ohrožena následujícími nebezpečími:

i) Představa zákona již ze své povahy tíhne v představě jisté svévolnosti

viz scholastická diskuse: Je něco zlé, protože to Bůh zakázal, nebo to Bůh zakázal, protože to je zlé?

- Buď není Bůh svobodný a poslední zákonodárce, protože je podroben vnějšímu zákonu a je něm závislý
- Nebo je Bůh svévolným Bohem, protože bez ohledu na správnost či nesprávnost věcí, obsah hříchu se redukuje na neospravedlnitelný vrtoch zákonodárce – s tímto pojetím někdy pracovala církev a to také vedlo ke krizi hříchu na Západě
- Zkušenost utrpení a deprivace vede teology osvobození k opuštění této jednostrannosti: pokud zaměstnavatel bohatne tím, že platí ubohé mzdy, a řekne se, že uráží Boha tím, že chybí na nedělní mši a ne tím, že nechává své zaměstnance trpět hladu, pak je Bůh jen druhem malého svévolného krále jako byl Herodes, ale ne Otec Ježíše

ii) Podle lidských zkušeností právo a zákon nejsou nikdy dokonalé a zcela spravedlivé, zvláště vůči těm, kteří jsou utiskováni a jejichž hlas je slabý

Biskup Casaldáliga: ... chci zvrátit zákon, který dělá z lidí ovce a z vlády jatka. Prokletý budiž zákon sepsaný hrstkou, které brání ohrady a dobytek, a ze země dělají otroka a otroky z lidí. (poezie)

- Zákony dělají mocní na obranu svých zájmů proti zájmům chudých
- Právo je používáno mocnými, takže i kdyby bylo dokonalé, jeho použití bude vždy aspoň částečně nespravedlivé
- Poškození lidí jako věrná střílka kompasu pro jakékoli pojetí hříchu jedinečně překonává tuto degeneraci a s ní i degeneraci vědomí hříchu.

2. Hřích a urážka Boha

Jedině odtud – od stříelky kompasu orientované podle poškození člověka – se můžeme vrátit k představě hříchu jako urážky proti Bohu. Ale hřích jako urážka Boha by neměl smysl, pokud bychom nedoplňli to, co bylo základní v prvokřesťanské teologii (až k Tomášovi a jeho komentátorům): hřích proti Bohu je lidským poškozením.

Bohužel církevní praxe a západní scholastika byly ovlivněny představou hříchu jako okamžitou urážkou „proti bohům“, bez jakéhokoliv lidského zprostředkování.

- Pohanská idea z řecké mytologie: Prométheus urazil bohy kvůli lidem, lidé z této urážky boha těžili.

IV. Závěr

Lidské poškození spočívá právě v teologické dimenzi hříchu.

Sobrino: hřích jako útok proti člověku, který je Božím obrazem rekapitulovaným v Kristu, je falsifikací trojiční pravdy

- Nedostatek respektu k člověku je urážkou Boha

5. Milost

Píseň Grace od U2 – milost je to, co nám umožňuje věci vidět a posuzovat jinak.

Milost podle Rahnera – Boží sebe-sdělení.

Podle Sobrino, Ellacuria, *Systematic Theology*, 12. Jose Comblin, Grace

- Scholastické dělení mezi habituální a aktuální milostí = Boží milost z pohledu bytí a z pohledu jednání

I. Milost z pohledu bytí

1. Viditelná nebo neviditelná milost? Materiální nebo nemateriální milost?

Scholastika: milost je neviditelná a nelze ji cítit, protože je nadpřirozená, milost ovlivňuje jen duši a neproniká lidské tělo, je modifikací duše

X podle svého původu v Bohu je sice milost neviditelná a nemateriální, ale pokud je Boží dar přijat materiálním tělesným člověkem, musí být také nějak materiální a tělesný

- Pokud milost nevytváří změny v materiální a tělesné rovině, pak pro lidi neexistuje, neproniká lidský život a zůstává odcizená lidství

Tělesný účinek milosti:

1) člověk je svým vztahem k materiálnímu světu, kosmu; k materiálnímu světu se vztahujeme hlavně skrze práci; Boží milost tedy přináší změnu v této práci, pracovním režimu, vztazích, a zkušenosti. Společenství s Bohem je vepsáno do režimu práce, protože Bůh se k lidem vztahuje skrze hmotu. Boží milost vstupuje do konfliktu s otroctvím, podřízeností, kapitalismem a všemi režimy odcizení a vykořisťování v práci. Znakem Boží přítomnosti je konflikt s těmito režimy.

2) Člověk je také vztahem s druhými lidmi – mezi mužem a ženou, bratry a sestrami, ve společenství, národě, rase, v celém lidství. Tyto vztahy jsou vepsány do zvyků, institucí, závazků, aliancí, různých forem komunikace, konfliktů, smíření. Boží milost je tedy novým vztahem ve všech těchto dimenzích. Vztahy se realizuje na místech – města, vesnice, domy, cesty. Boží milost je tak zasazena také geograficky. Někde je více přítomná, někde méně: víc v indiánských redukcích než ve městech konkvistádorů.

3) Boží milost má vliv na jednotlivé lidské tělo – Ježíšova přítomnost byla zdrojem uzdravení. V tom je v křesťanské tradici kontinuita: milost obnovuje zdraví. Uzdravování nemocných bylo vždy součástí pastorační praxe. Není to uzdravování skrze magii, automatickou aplikaci slov, znaků a léků. Boží milost, která by měla dopad jen na lidskou duši, by pro obyčejné lidi neměla žádnou cenu.

Milost není něco cizího vůči přirozenému tělu – naopak je to tělesné zdraví, zdravý způsob společného života a zdraví v práci. Milost nevytváří jiné tělo, ale uzdravuje tělo, které máme. Křesťanství vždy oslovovalo lidi tím, že hovoří o Božím soucitu s tělesným stavem člověka. Nabízí lék na lidské nemoci, utrpení způsobená nemocí, sociálními boji, vykořisťováním a odcizením v práci. Bůh vstoupil do života lidského těla.

Milost nepřináší nesmrtnost, neruší fyzické a mravní zlo, ani individuální, ani sociální. Neruší je, ale nadnáší je a dělá život v tomto světě snesitelnější a lidštější.

2. Milost jako přítomnost budoucnosti

Křesťanská zvěst je otevřeností k budoucnosti, otevřená historie.

Není to jen příslib budoucího života, zvláště nejen posmrtný život. Obyčejní lidé by opustili křesťanství, kdyby pro ně církev neměla nic jiného než nebe po smrti, to by je nezajímalo. To zajímá jen privilegované v tomto životě, protože jim to umožňuje odmítnout spravedlivé požadavky těch, kdo jsou nespravedlivě utiskováni.

V křesťanství se budoucnost stává přítomností. Posmrtný život je zajímavý, pokud poskytuje cíl a obsah tomuto životu na zemi, pokud je normou a ukazatelem k lepšímu životu zde na zemi. Ježíš hlásí Boží království v přítomnosti: co proklamuje, to demonstruje a vytváří v přítomnosti.

Milost je současnou přítomností budoucnosti lidstva. Ježíš nenabízí současnou prázdnotu za budoucí naplnění. Budoucí naplnění je již současné naplnění omezené podmínkami současného lidského života.

Nový svět

Písmo zvěstuje příchod nového stvoření. To již začalo. Stvořitelské slovo je stále přítomné a stále obnovuje.

Lidé nemohou být odděleni od světa, jejich transformace je součástí transformace světa. Milost je počátkem nového stvoření, tak jak jej lze zakoušet v současné fázi evoluce.

Nové lidství

Pavel – příchod nového člověka, je to celé lidstvo. Je Kristus a je to lidstvo obnovené ve vzkříšeném Kristu. Nové lidství vzkříšeného Krista proniká lidi, skupiny, těla a vztahy. O tomto novém lidství hovoří synoptici jako o Božím království. Boží království je znovuzískání lidstva. Je to boj proti odcizení, porušenosti (korupci) a smrti. Je to vzkříšení lidství v jeho dokonalosti. Boží království je lidství obnovené ke své důstojnosti a opravdové ceně.

Boží království je mezi chudými a utiskovanými. Je to boj za jejich propuštění. Mezi nimi začíná Bůh svou vládu. Nové lidstvo se také nazývá nový lid Boží. Tento lid povstává mezi chudými. Z rozptýleného množství si Bůh svolává svůj lid. Ze slabosti chudých Bůh tvoří moc, která bude výzvou pro mocné světa.

- Nová smlouva mezi Bohem a lidem. Eucharistie. Milost je zkušenost této nové smlouvy v životě nového lidu, v jejich společných zápasech, nadějích, utrpeních a vítězstvích.

Společenství (komunita)

Nový lid je včleněn do konkrétních společenství. Společenství zpřítomňuje všechny Boží dary a je konkrétním způsobem, kterým se aktualizuje milost mezi chudými a utiskovanými.

Není žádná individuální milost izolovaná od ostatních milostí. Boží milosti v jednotlivcích jsou spojené a tvoří jednu jedinou milost. Bůh se neotevívá jedinému člověku, ale každému člověku s jeho a jejím společenstvím.

Osoba

Komunitární charakter milosti jí neodnímá její osobní cenu, protože společenství je výměnou a komuniem osob. Boží milost je obnovením personality. Boží milost směřuje ke každému člověku v jeho společenství, což je právě to, co umožňuje osobě stát se osobou.

Je pravda, že milost je dialogem mezi Bohem a lidskou osobou, ale tento dialog není uzavřený – „Bůh a má duše“ – ale dialog, ve které jsou přítomní mnozí další, kteří s osobou komunikují.

Písmo – milost je život nebo věčný život, dále spravedlnost a svatost a svoboda.

Svoboda – dar i povolání, Boží milost neabsorbuje člověka do Boha, ale obnovuje svobodu: zakládá člověka jako osobní subjekt odlišný od Boha, nezávislý na Bohu, autonomní, schopný zaujmout pozici i proti Bohu, dárci svobody

3. Tradiční atributy milosti

Nezaslouženost milosti

Tradičně se zdůrazňovalo, že milost je vnějšková (extrinsic): mystika poslušnosti až servility vznikající v mentalitě despotismu 16. a 17. století; Boží svévolnost, pasivita v rukou absolutního despoty – Boha. Milost téměř svévolným darem, jako dary, které dává král podle své rozmařilé vůle svým favoritům. Tyto dary je třeba přijmout s nejvyšší vděčností a přehnaným výrazem servility. Je to ale opravdu milost?

Lidé dnes nemají rádi žebrání a úslužnost. Nechťejí od Boha milost jako almužnu – to je proti jejich lidské důstojnosti. A lidé nemají rádi dar, která zakládá povinnost; pak bychom byli nuceni dar přijmout. Ale co je to povinná milost? Lze o ní ještě mluvit, pokud ti, kdo ji nepřijmou, budou tvrdě potrestáni?

Boží milost k nám přichází skrze dílo DS jako energie, síla, vnitřní hnutí, které neznásilňuje člověka, ale probouzí jej a uvádí do pohybu. Bůh je iniciativní, jako ve stvoření. Ale tento dar neruší lidskou svobodu. Skrze stvoření a skrze milost projevuje Bůh přání, aby lidé existovali a sdíleli božskou svobodu a autonomii.

Zbožštění (divinizace)

Ústřední pojem v řecké teologické soteriologii. Je to pojem vznikající v souvislosti s Byzantským císařstvím.

Divinizace není vyvýšení člověka nad lidské podmínky do jiné úrovně, jakoby vyšší než lidské. Divinizace není opuštění podmínek lidského života a zvláště ne opuštění tělesnosti a vstup do čistě duchovního a nemateriálního pseudo-stavu. Divinizace lidství může pouze znamenat vstup do lidského naplnění, tedy pouze větší humanizace.

Dnes obava, že divinizací lidé ztratí svou identitu, rozpustí se v pseudo-božství. Pro chudé je spiritualita, která odmítá tělo a vyvyšuje čistě ducha stálým pokušením, je legitimizací stavu, který jim vnucují ti, kdo je utiskují.

Divinizace – lidství vstoupilo do dialogu s božskou osobou. Jejich jednání je sjednocuje s Kristem, jejich činy jsou inspirovány DS, a jsou tak projevy dialogu s Otcem.

Odpuštění hříchů

Na západě je téma viny tradiční. Odřeknutí se hříchů se považovalo za jádro křesťanské zvěsti. Hřích jako produkt lidské svévole: odmítnout lidskou svévoli, vést lidi k pocitu viny, pokořit je. Z lidského hřichu měla církev radost – měla své posluchače, svazoval jim ruce a nohy podle vůle jejich pastýřů. Tím církev obviňovala lidi.

Dnes víme, že část obviňování spadá na úkor chudoby. Hřích je často důsledek stavu úpadku. Někoho je třeba spíše litovat než jej odsuzovat. Hřích sice páchají lidé, ale dopouštějí se jej anonymně a kolektivně, vychází ze zavedených struktur spíše než osobní svévole. Hřích je vyjádřením obrovské lidské pasivity, nedostatku svobody.

Hřích nepotřebuje tolik odpuštění, které jej odstraní nebo zruší trest, ale spíše osvobození. Pokud jsou lidé obětí hřichu, který je silnější než vůle jednotlivce, potřebují být od hřichu osvobozeni. V tomto smyslu není milost absolutce, která ruší hřích a všechny tresty za hřích. Milost a odpuštění jsou spíše skutečným osvobozujícím hnutím, skrze které se lidé osvobozují od struktur, které je drtí a berou jim svobodu. Milost je osvobození od hřichu a dosažení svobody.

Hřích utiskuje člověka zevnitř i zvenku. Paralyzujícím strachem i vnějším útlakem (vzdělání, rodina, vnější prostředí, ekonomické a politické síly). Sem všude je potřeba přinést milost osvobození. Lidé páchají hřích a jsou jeho obětí.

II. Milost z pohledu jednání

Milost obnovuje člověka a jeho jednání. Jednání nelze od bytí oddělit. Lidé existuje skrze své jednání.

1. Boží jednání a lidské jednání

Boží a lidské jednání jsou neoddelitelné. Boží jednání se vyjadřuje skrze lidské. Lidské jednání řízené Božím jednáním není méně iniciativní, spontánní, kreativní a autonomní než lidské jednání obecně. Naopak, přítomnost Boží milosti je činí více lidským, autonomním ..., než kdyby milost nebyla přítomná.

Lidské jednání animované milostí neznamená zakoušet pasivitu. Christologický monofyzitismus – antropologický monofyzitismus: Boží vůle nahrazuje lidskou a činí z člověka pouhý využívaný nástroj. Ale milost působí jako stvoření: stvoření dělá z lidí činitele jejich vlastního jednání, tím víc potom milost – autonomní a svobodnější.

Otec jedná prostřednictvím Ducha a podle způsobů Ducha. Duch něžně proniká člověka a doprovází jej, nejde o nucení. Duch dává energii a dynamiku, obnovuje člověka k plnosti jeho vlastní moci. Individuální život je historií analogickou k historií komunit a národů. Duch se přizpůsobuje pomalosti dějin, nedělá skoky, někdy je tempo rychlé, někdy pomalé – Bůh nečiní dějinám násilí. Duch jedná v kontinuu s lidským jednáním.

2. Individuální a skupinová (sociální) milost

Stejně jako hřích je vždy zároveň osobní a sociální, stejně i milost. Lidé jednají sociálně.

Boží jediná milost zahrnuje vždy zároveň rodinu, komunitu, věřící, lid, církve. Její účinky jsou vzájemně závislé. Lidské jednání je vždy provázané, a tak i milost vždy působí v této síti vztahů.

Solidarita a kontinuita Boží milosti je symbolizována svátostmi, což jsou činy komunity, která při nich ukazuje, že přijímá milost Ducha svatého.

3. Milost a dějiny chudých

Boží milost vstupuje do lidských dějin, ale nelze ji ztotožnit s dějinami království a civilizací. Dominantní dějiny utvářejí mocní a silní. Dříve se myslelo, že Bůh dává vítězství v boji (i ve SZ), ale to je lež.

Kdyby byl bohem dobyvatelů, neumožnil by Bůh, aby byl jeho Syn ukřižován a zničen nepřáteli. Kříž nám ukazuje, že Bůh vstupuje do lidských dějin, ale ne na té straně, kde se to obvykle myslí. Otec vstupuje do dějin na straně utiskovaných a chudých – On je Bohem osvobození chudých.

Milost je osvobozujícím hnutím samotným, duší tohoto hnutí. Ale nelze ji identifikovat se vším, co se v těchto hnutích děje. Milost vytváří dějiny – ne ty psané, ale ty zakoušené ve skrytých částech světa. Vytváří paralelní historii těch, kteří trpí uprostřed triumfů dobyvatelů a jsou persekvoáni. Milost je přítomná ve skrytých dějinách chudých: vytváří vzdor, víru a naději. Vytváří mezi všemi to, co se podobá dějinám Izraele, tak jak o nich čteme v Bibli.

Tato historie není jen trpělivým čekáním, ale má své chvíle slávy a vítězství – vítězství lidských práv, svržení vládnoucích systémů. Úplná spravedlnost sice nebude nikdy dosažena, ale to není důvod říct, že nemá cenu o spravedlnost usilovat, jako kdyby veškeré úsilí bylo neúčinné. Boží milost není neúčinná.

Milost sice neničí determinismy, ochablost, závaží minulosti a struktur, ale uvádí nový prvek – sílu, která oživuje naději utiskovaných. Boží milost také sleduje znamení času - podle toho posílá Duch znamení a moc jednat. Takhle o tom svědčí Písmo, SZ i NZ (Lk 2 – magnificat).

4. Boží milost a výzvy dějin

Lidé si vytvářejí své životní podmínky. Boží milost také spočívá v tom, že zasazuje lidi do situací, kdy jsou nuceni překonávat své limity a zvýšit své síly. V situaci nadměrné ochrany a bezpečí není prostor pro zázračné výsledky. Boží milost může tuto ochranu odejmout, spolu s bezpečím myslí a těla. Člověk může přijít o bohatství, moc, zdraví, rodinu. V těchto situacích je člověk povolán dokázat mnohem víc než obvykle.

Boží milost může před člověka postavit výzvu pronásledování a mučednictví. Potom vidíme, že není důležité, kolik let člověk prožije, ale hustota a cena těchto let. Ježíš žil jen 33 let, ale využil je víc než někdo, kdo žije třeba 80 let.

6. Ježíš z Nazareta, Kristus osvoboditel – I. ČÁST

Podle Sobrino – Ellacuria: Carlos Bravo, Jesus of Nazareth, kap. 6

I. Počáteční bod

1. Víra utiskovaných a věřících lidí

Křesťanská víra se vztahuje ke třem historiím: 1) současné historii, 2) k její zakládající historii (k Ježíši), 3) ta je prostředkována historií církve, spíš zkušenost než reflexe – jaká je tato historie u nás?

V nespravedlivé a nerovné společnosti získává osoba Ježíše novou dimenzi – inspiruje k osvobozujícím utopiím – útisk a nespravedlnost už vidíme jinak, už ne jen sociální fenomén, ale to, co znemožňuje Boží království a zrazuje Otcovo jméno

Zkušenost Ježíše jako mesiáše zprostředkována zkušeností zla, které ohrožuje život

- To od nás požaduje nový sociální a politický závazek – postavit se proti těmto situacím
- V Ježíšově životě nenacházíme vysvětlení, proč je historie taková, jaká je, ale nacházíme v ní impuls, který ji tlačí, aby přestala být historií smrti a stala se historií života
- (proti christologii rezignace – pouze utrpení bez vzkříšení, a dominance – imperiální Kristus, který manipuluje vzpomínkou na Krista ve prospěch imperiálních projektů)

Víra v Ježíše jako Syna Božího, Pána dějin, osvobozujícího mesiáše

- Ale obsah těch titulů je třeba vysvětlit: znamenají něco jiného z pohledu bohatých a chudých lidí

2. Pravda vyznání víry

Tituly, které se dávají Ježíši, nejsou neutrální: jsou to formule, které ve své době věrně vyjadřovaly v symbolech své kultury Ježíšův spásný význam

- Jejich platnost pochází z jejich kontinuity se zakládající skutečností Ježíše jako jejich normy a kulturní situace věřících jako jejich kulturní podmínění
- Každé vyjádření víry musí projít dvojím testem pravdivosti: pravdivost k Ježíši, ve kterém nám byl dán a zjeven „Emanuel“ (Bůh s námi), a pravdivost ke konkrétním lidem, jejich víra je takto vyjádřená
- Proto potřebujeme nevyčerpatelné tajemství Ježíše vyjadřovat stále nově: NZ má mnoho funkcionálních christologií podle různých komunit
- Formule je třeba podrobit kritice Ježíšovy vlastní praxe – jinak budou líbivé, módní, ale i extrémní a zamlží základní fakt: Bůh, který zůstává transcendentní (1 J4,12), vstoupil do dějin a je nám dosažitelný v Ježíši.
- Spousta otázek: Proč Ježíš přišel? Co chce udělat s dějinami? ... (více s. 107) Odpovědi nelze dedukovat z naší a priori představy Boha, ale z toho, co se o Bohu zjevilo v neopakovatelném životě Ježíše z Nazareta – pak mají tituly správný smysl ukazující jeho život a jednání.
- Věrnost Ježíši vyžaduje, abychom formule, kterých dosáhlo křesťanské společenství, zprostředkovály poznáním aktuálního útisku, ze kterého mají být dějiny osvobozeny
 - o Křesťan nemůže pouze kontemlovat Krista nebo odsuzovat nespravedlnost: je třeba udělat propojení, „účinnou lítost“, která osvobozuje (Ex 3,7nn)
 - o Jaký typ christologie je tedy věrný Ježíši? Může zůstat neutrální?

Učednictví je nevyhnutelnou cestou, abychom se dotkli tajemství Ježíše. Bez něho nám žádná teologie neumozní vidět Ježíše.

II. Christologický příběh

1. Metodologický základ: Ježíš, který vytváří dějiny

Biblické studium nám pomůže stanovit minimální strukturu Ježíšovy praxe – to nám pomůže vyhnout se fundamentalistickému čtení mimo kontext, které manipuluje Ježíšovým dílem podle našich představ.

Ale tato minimální struktura není bez učednictví: není ani tak důležité vědět, co Ježíš dělal, ale co by dělal dnes veden Duchem v této rozdílné situaci. Proto musíme znát současnou situaci.

Učednictví = víra v Ježíše + závazek vůči naší době a situaci

V Ježíši, který vytváří dějiny, jsou tři vzájemně se ovlivňující pojmy: 1. Ježíš z Nazareta jako původní fakt, 2. Vzkříšený Ježíš potvrzený Otcem, 3. Hnutí jeho následovníků, ve které jeho Duch nadále podporuje Ježíšovu věc (Mk 6, 16 nn).

- 1. Život Ježíše z Nazareta je popřen v ukřížování, které je zase překonáno (ale neignorováno) vzkříšením (negace negace) – ne návrat k životu, ale skok dopředu, který na sebe bere život popřený smrtí i smrt samotnou, jejíž znaky má vzkříšený Ježíš na svých rukou a nohou
- 2. Verifikace vzkříšení je opět popřena prázdným hrobem. Jeho nová přítomnost je v Galilei, způsobem, že „jde před nimi“. Pouze předchází ty, kteří jej následují.
- 3. Následování je konečnou syntézou. Je epistemologickou podmínkou pro zakoušení Ježíše. Galilea, místo, kde Ježíš pracoval, se nyní stává místem, kde jej lze následovat, jediné místo, kde ho lze „vidět“. Abychom viděli Ježíše, nestačí mít přístup k historickému Ježíši, který byl pohřben. Pak bychom jej mohli nabalzamovat a nechat neaktivního po zbytek času. Ale Pachální zkušenost znamená nést svědectví, což je to, co dává Ježíši stálou přítomnost v dějinách.

Pro následování Ježíše musíme něco vědět o jeho lidském vědomí. Ne z psychologické zvědavosti, ale pro samotnou možnost následování.

- Kdyby byl j. pouze běžný člověk nepotvrzený Otcem ve vzkříšení jako Boží Syn, pak bychom neměli křesťanskou povinnost ho následovat. Kdyby byl pouze Bůh a ne člověk (superman), pak bychom ho nemohli následovat. A také bychom ho nemohli následovat bez řetězce svědectví církve o jeho životě.

2. Ježíšovy kořeny

Něco víme o době, ve které Ježíš žil. Ne, že by se psalo o běžných lidech, ale mezi řádky „slavných“ dějin můžeme cosi vyčíst. Jak tedy odpovídá Ježíšova praxe na naší situaci?

- Ekonomický pohled: izraelité nejsou ve své zemi vládci, musí platit daně, které je ozebračují, postrádají životní prostor a bezpečí. Má to náboženský dopad: pojem příslib země vyprázdnil svůj obsah, což je proti Božímu plánu. Ježíš odpovídá tím, že pomáhá lidem v jejich základních potřebách: zdraví, jídlo. Prolamuje exkluzivní kruh vlastnictví a prorocky kritizuje bohaté. Obrací lidské hodnoty vzhůru nohama: od vlastnictví ke sdílení: chudým patří Království.
- Politicky: podrobený lid, nemohou rozhodovat o sobě. Lid vzdoruje a očekává mesiáše. Ale jsou chyceni do pasivity a fatalismu – už mnohokrát se zklamali. Náboženská dimenze: urážka Boží vlády nad lidmi: Ježíš vyhlašuje Otcovu suverenitu ve prospěch chudých, prorocky kritizuje vládnoucí moc a ukazuje, že tato nemůže vytvořit nový svět. Podvrací ideu autority – ta může být uskutečňována jen ve službě. Nastíňuje podobu Božího království: pokoj zrozený ze spravedlnosti, na která mají všichni podíl.
- Nábožensky: lid dezorientovaný ve svých očekáváních. Svými vůdci prohlašovaný za nečistý a prokletý, bez práv před Bohem. Ježíš poukazuje na protiklad: ti, kteří vládnou, připravili lidi o naději. Ježíš nabízí alternativu: Boží preference pro chudé a marginalizované – vytváří novou naději. Opravuje mesiánskou představu o odplatě

Boha vůči hříšníkům, prolamuje kruh zákona čistoty, znovu vtěluje marginalizované do Božího lidu. Mění střed hodnoty zákona: v popředí je láska (milosrdenství a spravedlnost) spíš než vědění a čistota.

3. Stát se vtěleným: být lidem

Ježíš byl žid a jeho obraz Boha byl formován následujícím: Jahve je Bůh příslibu pro lid, který nevlastní zemi, Jahve je Bohem smlouvy, jediný Pán, který byl nahrazen cizí modlářskou mocí. Jahve je Bohem odporu vůči nespravedlnosti, který slyší volání lidu a reaguje na ně. A nyní nastal čas intervence Boha.

4 dostupné podoby intervence: apokalyptika, Saduceové, Farizeové, ozbrojený boj.

4. Jiný Bůh

Hnutí okolo Jana Křtitele je výzvou: odpuštění se nabízí mimo Jeruzalém, skrze obrácení a křest, ne obětí a očištění. Zprostředkovatel je laik, ne kněz. Jana vyhledává i Ježíš a to navždy mění směřování jeho života.

Ježíšova zkušenost Boha: Abba (otec-tatínek), záleží mu na životě chudých lidí (Mt 6,9-13). Oni ukazují Boží otcovství v dějinách. Bůh se rozhodl vládnout nyní. Ne skrze moc, ale skrze kenosis, ve skrytosti, v nabídce lásky.

- Ježíš vnímá sebe jako absolutně zavázaného vůči úkolu ohlašovat tuto vládu a přispívat k jejímu přijetí. V tom spočívá „být Božím Synem v dějinách“ – být odpovědný za svůj projekt života ve světě smrti, odpovídat v Otcově jménu, činit spravedlnost.
- Má Ježíš pokračovat v Janově linii? Ježíšovo rozhodování, v jakém směru být věrný víře v Boha – v Boha života. Mk 1,14 nn, Mt 4,12 nn- rozchod s Janem: Ježíš odchází do Galileje hlásat Dobrou zprávu o Bohu, který přichází vládnout.

5. Vláda života ve světě smrti

Od té doby to je jediná Ježíšova věc. Otcovo jméno se posvěcuje v životě chudých. Království nepřijde, dokud se úděl chudých nezmění: nepřijde, dokud zde nebudou nespravedlnost a nerovnost. Ježíšův projekt se věnuje novému uspořádání dvou vztahů: 1. Mezi lidmi a Bohem, kterého mají považovat za Otce, 2. Mezi lidmi samotnými, kteří mají být k sobě navzájem jako sestry a bratři – Boží rodina. Země je dědictvím daným Bohem všem lidem.

Ježíšova zkušenost Boha nezůstává v nebi, protože ví, že Boží vláda je také pozemskou a historickou věcí: týká se jídla pro všechny, odpuštění hříchů, překonání zla, které nás ohrožuje, rozpoznání Božího Otcovství, která zná s dělá před Bohem rovnocenné děti.

Aby toto mohlo nastat, Ježíš vyjasňuje tři věci: opozice mezi Královstvím a penězi, Královstvím a prestiží, Královstvím a mocí.

Království a peníze

Království patří chudým (Lk 6,20), bohatí se ho neúčastní (Lk 6,24nn). Peníze jako modla chtějí být absolutní, a tak nejsou slučitelné s Bohem (Mt 6,24). Ježíš neidealizuje chudobu – je projevem hříchu výlučného vlastnictví. Jeho ideálem je dostatek pro všechny – obraz hostiny. Aby to bylo možné, je potřeba se vzdát lpění na majetku. Zve ke sdílení života s chudými – společná rodina. Stojí na straně chudých, ale jde mu i o bohaté, kteří jsou v zajetí majetku. Peníze vytvářejí rozdělenou společnost, ve které není místo pro Boží Otcovství.

Království a prestiž

Ve společnosti, která klade velký důraz na sociální status stojí Ježíš na špatné straně – s těmi, se kterými nikdo nechce být. I prestiž je rozdělujícím principem. Bůh je straně malých, těch, kteří nemají pro společnost význam (Mt 18,10). Kdo je vítá, vítá jeho a Otce (Mk 9,37). Bůh

odhaluje sebe sama malým, ne moudrým (Mt 11,25 nn). Ježíš ze sebe dělá posledního ze všech, služebníka (J 13,2-5). I jeho smrt je za hradbami města, v pohrdání, beze cti (Mk 15,27 nn).

Království a moc

Poslední rozdělovací princip se týká moci nad druhými. Moc má tendenci být smrtící, protože potlačuje práva ovládaných. Ježíš: služba jako konstruktivní síla v nové společnosti. Ježíš demaskuje politickou moc (Mk 10,42). Kvůli tomu, že je na straně utlačovaných, umírá pod mocí Ponského Piláta jako „prokletý zločinec“ (Gal 3,13) v úplné bezmoci a opuštěnosti.

6. Galilejské jaro

Kolem Ježíše rozkvétal život, soustředí se kolem něj mnoho nadějí.

Ježíš rozšiřuje činnost tím, že shromáždí kolem sebe skupinu žáků

- noví pastýři pro lidi, kteří jsou zavržení a se kterými se špatně zachází (Mt 9,36)
- eschatologický charakter: 12 izraelských kmenů
- pokušení Petra a jiných vnímat Ježíše jako politického mesiáše, který vojensky osvobodí Palestinu (Mk 1,35-8)
- Ježíš neučí o sobě, ale ukazuje osvobozující přítomnost Otce, který vládne
- skandálním solidarizováním se s hříšníky obnovuje příslib a lidskou důstojnost i pro ně

Zázraky – Lk 7,22: znamení Boží alternativy, nekončí veškeré trápení, ale je vyznačena cesta, kterou se má víra v Ježíše a jeho následování ubírat: boj proti bídě, nemoci, hladu, ignoranci, otroctví, nelidskosti

První problémy, když Ježíš přestupuje zákony čistoty (Mk 1,21; Lk 13,12; Lk 7,36)

- časté hádky s farizeji a zákoníky: v sázce je jádro víry v Boha
- Ježíšovi začíná jít o život

7. Začátek krize

Na počátku Ježíš očekává triumf své náboženské zvěsti, ale postupně dochází k tomu, že je nevyhnutelný střet s politiko- náboženskou mocí

- Učedníci nechápu a mají falešné naděje (Mk 4,13;35nn)
- Proroci nejsou vítáni ve své vlasti, ale jsou kamenováni
- Když rozmnoží chleby a tak se postará o lid, chtějí lidé z Ježíše udělat krále – stahuje se do ústraní
- Ježíš demaskuje povrchnost farizejů – hádají se o maličkosti, ale zanedbávají spravedlnost a milosrdenství, což je záležitost života a smrti
- Ježíš je ohrožen židovským establishmentem a skrývá se

8. Krize a potvrzení

Ježíš zažívá extrémní krizi sebe-identifikace (Rahner)

- Lidé se od něj začínají odklánět, nelíbí se jim království, které káže
- I Jan Křtitel si není jistý (Mt 11,2-6), někteří učedníci odcházejí
- Je považován za mesiáše, ale to je desinterpretace, je tím postaven do nebezpečí

Ježíš věří, že Boží věc je větší a silnější, i když on selže a bude zabit

Petr je tvrdě napomenut, protože se dotýká nebezpečí pokušení pro Ježíše (Mk 8, 33).

Přechází k radikálnímu modelu učednictví – kdo jej následuje, může být o zabit

- 1. Fáze: Království je prostředkováno hlásáním evangelia a zázraky, nyní: totální závazek (Lk 12,49n) odmaskovat sílu, která brání království
- Jediný způsob jak zachránit život je riskovat ho s Ježíšem pro království (Lk 9,24nn)

V modlitbě zažívá Ježíš potvrzení od Otce (Lk 9,28, Mt 17,5)

9. Příprava učedníků

Demaskování náboženské moci je výzvou při židovský establišment, což nejspíš povede k Ježíšově smrti.

- Učedníci dosud nejsou připraveni pokračovat v Ježíšově věci
- S vědomím blížící se smrti Ježíš už nepracuje s lidmi, ale připravuje učedníky
- Ježíš postupně modeluje jejich soudy a hodnoty: vítání malých, nebezpečí bohatství, ideál hojnosti pro všechny, sdílení s druhými, rovnost mezi muži a ženami, připravit svá srdce pro království, odmítnutí mocenských ambicí

10. Závěrečná konfrontace s židovským establišmentem

Proč šel Ježíš do Jeruzaléma, kvůli čemu?

Místo spekulací se podívejme, co Ježíš dělá

Ježíš demaskuje establišment v jeho centru

Konfrontace kvůli chrámu – to je pak v jeho obžalobě

- Ne tolik očištění chrámu, jako jeho zabrání: demaskování jeho sterility: Ježíš káže jeho zničení a potřebu opustit jej, Bůh už v něm není k nalezení (Mt 27,51nn)
- Proč jde Ježíš proti náboženskému a ne politickému establišmentu? Ježíš odmítá nespravedlivou římskou vládu: ta jde proti vládě Boha a je nespravedlivá, ale převrácení pojetí Boha ze strany vůdců je principiální překážka nadějí lidu

Význam bezvýznamnosti

Kruh kolem Ježíše se uzavírá. U příležitosti svátku paschy, svátku svobody, Ježíš dochází k tomu, že už nestačí jen odmítnout zlo, ale že jeho smrt demonstruje vražednou povahu moci, která je tak svůdná, zvláště když je vykonávána v Božím jménu

Vydává svůj život, aby mohl žít Boží lid – takhle chce abychom si ho připomínali: ve sdíleném chlebu a krvi vylité za život lidí

- Toto jeho dění mám pokračovat: subversivní památka
- To bude jeho nová forma přítomnosti v dějinách

Ale nebude jeho smrt zbytečná? Nezanikne tak Boží věc? Jak se má zachovat? Uniknout? Pak by ale řekl, že jeho věc nestojí za nasazení života. Bojovat také nemůže.

- Bůh nezasahuje (Ř 8,32), jeho přítomnost není v moci, ale kenosi, skrytosti, respektování lidské svobody
- Ježíš je osamělý, učedníci nerozumí, ale důvěra v Boha je odměněna Boží věrností

Establišment proti Ježíši

Ježíš je odsouzen: nebyla to náhoda, justiční omyl – soudci dobře věděli, co dělají – Ježíšovo jednání bylo útokem na chrám

- Ježíš je zavržen kvůli Bohu, ve kterého věří

Ať už byly detaily jakékoliv, je jasné, že lidé zabíjejí Syna, kterého Bůh posílá pro naši záchranu

- Není to nadlidské, božské, drama: obrovská nespravedlnost – my jsme ho zabili a zabíjíme jeho děti (srov. Pinchas Lapide)
- Bůh integroval tuto nespravedlnost do plánu spásy. Bůh nezničil vrahy, ale ukázal konečnou spásu Ježíše a jeho věci skrze vzkříšení a učedníky: bez vzkříšení je víra neospravedlnitelná, bez učedníků je nemožná

Objevily se různé formulace, které vysvětlují Ježíšovu smrt (Ř 8,32, J 3,16): 1) oběť daná Bohu za hříšníky, 2) dostatečná satisfakce Bohu za lidské urážky, 3) výkupné za osvobození nás všech z moci d'ábla

- Vznikly v prostředí nám velmi vzdáleném, musíme z nich získat normativní významové jádro, jinak spíš zakrývají než sdělují smysl: co je spása? Týká se jen duchovních věcí nebo i mezilidských? Co znamená v naší společnosti? Jde jen o eschatologii nebo i o přítomnost?
- Obětní a satisfakční schéma vidí hřích jako urážku přímo proti Bohu, schéma výkupného také jako otroctví v moci ďábla; první schéma: pašije pro upokojení Boha a očistění lidí; satisfakční schéma: cesta k obnovení Boží poškozené cti; výkupné schéma: cena placená za osvobození otroka
- Námitky proti schématům: soustředí se na hřích, redukuje dílo spásy na utrpení pašijí, nehovoří o Bohu zjeveném v Ježíši, o dobrém Otci (jako bychom předem věděli, jaký je); lidská spása je nadčasové drama, ve kterém lidé nemají podíl – odehrává se mezi Ježíšem a Bohem
- Pozitivně: 1) obětní schéma: máme obětovat svůj život za druhé, Ježíšův život byl život posvěcený za druhé, alternativa k nelidskému životu – vidíme, co znamená být Božími dětmi a jak bychom měli žít jako bratři a sestry; 2) satisfakční schéma: téma lidské solidarity, nejde o zastupování druhého, ale o sounáležitost; ani Ježíš nás nezastupuje, ale zaujímá své místo (Žid 6,20, 12,1-2); neuspokojujeme Boha – Bůh to nepotřebuje, ale jeho projekt s lidstvem a dějinami – ty jsou neuspokojivé; 3) schéma výkupného: za svobodu a život se platí cena, cenou může být život sám (Palach, Kolbe); to činí Ježíš: vykupuje nás ze strachu a anti-hodnot (Žid 2,14 nn).

11. Vzkříšení a Boží protest

Bůh byl zcela nespokojený se smrtí svého Syna

- vposledku smrt nic neřeší, jen život řeší
- Boží radikální protest: ne smrt vraha, ale potvrzení života oběti
- Bůh Ježíše vyvýší a potvrzuje celý jeho život
- Víra učedníků je potvrzena velikonoční zkušeností: díky tomu máme svědectví: bez vzkříšení je zvěstování jen ideologie, bez zvěstování jde jen o nadčasové mimolidské drama, ale dějiny se svými nespravedlnostmi a smrti by byly nedotčeny

Spásu nepřináší smrt, ale milující celek Pánova života v našich dějinách: jeho život jehož důsledkem je smrt, vzkříšení, které je její naplnění: viz teze antiteze syntéza

II. Základní prohlášení o Ježíši

Více viz text v publikaci, zde není třeba přednášet

7. Systematická christologie: Ježíš Kristus, Absolutní Mediátor Boží vlády

In: Sobrino, Ellacuria, kapitola 7

I. Christologie v teorii

Ježíš jako zprostředkovatel Boží vlády – jedinečný prostředník

- Diskontinuita mezi ostatními prostředkováními, v posledku předmětem víry
- Kontinuita, podobně jako Mojžíš, proroci apod.

Vzkříšení lze nahlédnout v obou těchto rozměrech (s. 126)

Božství Ježíše:

- Vztah k Bohu jako Otcí: vztah se zvláštním obsahem – milosrdenství, spravedlnost, stranění chudým, Bůh vytváří naději, důvěru, svobodu, radost ... vidíme to jak v rozhovoru Ježíše s Otcem, tak v podobenstvích
- Vztah k Bohu jako tajemství: musíme mu dovolit být Bohem, nabízíme vztah úplné otevřenosti a sebenabízení; v temnotě před tímto Bohem Ježíš žádá, ať se děje Boží vůle
- Ježíš jako mediátor Boží vlády je zároveň Božím Synem

Lidství Ježíše:

- Analyzujeme Ježíšův vztah k Boží vládě: s využitím Kantových otázek:

1) vědění které Ježíš má a sděluje o Boží vládě a o silách, které stojí proti ni

2) naděje, kterou podporuje v druhých a sám ji sdílí

3) praxe, kterou činí ve službě vlády a jeho dějinná oslava skutečnosti, že království již přichází

Východisko: Latinskoamerická systematická christologie vidí v křesťanském Písmu teoretickou možnost začít christologii s evangelijními příběhy a najít v nich to nejzazší, z čehož budeme moci porozumět tomu nejzazšímu v Ježíši. Takto tedy nahlíží Nový zákon jako ospravedlnění svého konkrétního přístupu.

II. Christologie v praxi (praktická christologie): následování Ježíše

Víra si nevytváří svůj předmět (fides quae) – k základu křesťanské víry patří, že Bůh ve své milosti se nám sděluje. Zároveň by nic nebylo poznáno jako objekt víry bez víry samotné (fides qua).

- Předmětem víry může být jen něco transcendentního: to zároveň fides qua existenčně dosvědčuje a pomáhá uchopit v celku života věřícího

1) následování Ježíše jako existenciální vyjádření víry v Krista

Fides qua se uskutečňuje v činu přijetí transcendentního Krista, může být vyjádřena liturgicky a doxologicky – ale také to lze radikálněji: existenciální, praktické vyjádření víry

- toto se vlastně děje v Písmu: víra v Krista je původně vyjádřena v praktické formě – liturgicky jako vyvýšeného Pána, vzkříšeného, Božího Syna
- ale předně ve způsobu života, který je reprodukováním Ježíšova života: mít soucit jako Ježíš, mít na něj upřené oči, vytrvat v utrpení ... následovat Ježíše
- Písmo dosvědčuje, že existenciální víra (praxe víry, následování, učednictví) má přednost před formulacemi víry
- Následování Ježíše je maximálním vyjádřením víry v Krista, protože formálním důvodem (i když mohou být i další motivy) je pouhé volání Ježíše

- První křesťané sice nazývali Ježíše různými tituly, ale především mu věnovali celý svůj život, mnohdy až ke smrti – takto byl/je historický Ježíš obnoven ve víře: když se někdo pokouší následovat Ježíše, pak je Boží vláda opět v centru
- Historizace následování Ježíše: pokračování v Ježíšově jednání a záměru
 - o V Latinské Americe
 - o U nás

2) význam následování pro teoretickou christologii

Svědectví víry vrhají světlo na fides quae

- Následovník je svědek, která historizujícím způsobem reprodukuje Ježíšův život
- Kdyby to nebylo vůbec možné, pak bychom nebyli Božími syny a dcerami, a vlastně ani Ježíš by nebyl Boží Syn (filiace)
- Rahner: lidé jsou Kristem neúplným/defektivním způsobem – ale něco Kristovského v nich je: milostí jsme tím, čím je Kristus od přirozenosti, pak něco z reality Krista na nás musí být poznatelného
- Kriteřiem pro analýzu toho, co je to to Kristovské, bude historický Ježíš – hermeneutický kruh
 - o To autenticky lidské se stává svátostí božského
- Toto je argument pro teoretickou christologii – měla by argumentovat částečně z reality současných svědectví (hagiochristologie)

Následování umožňuje činit hraniční tvrzení o realitě Krista

- Chceme-li porozumět hraničním tvrzením koncilů o Ježíši, chronologickou a logickou prioritu mají tvrzení Písma a předkoncilní tradice: bez toho by koncilní tvrzení byla nejen tajemstvím (tím mají zůstat), ale byla by zcela nesrozumitelné (a to je chybné, nejde o to přijmout je „uhlířskou“ vírou)
- Tato cesta k porozumění musí být také cestou praktickou: musím jít cestou následování, aby hraniční formulace získaly význam: toto následování se netýká jen prvních generací křesťanů, ale i nás
- Pokud chceme ve víře tvrdit, že Ježíš je nejzazší realitou (Bohem), tak se to neobejde bez fides qua
 - o Při následování dochází k realizaci spřízněnosti s Ježíšem, a tak se vnitřní poznání Krista stává možným
 - o Vyznání Ježíše jako Krista je skokem víry, ale je důležité zpřesnit *locus* tohoto skoku – *locus* je následování: bez něho bychom nevěděli, o čem se mluví, když se zmiňuje Kristus
 - o Následování ale ne vždy musí vést k vyznání=skoku víry

III. Christopraxe následování

Posledním cílem teologie je budování Božího království: v situaci útisku to znamená osvobození

- Teologie osvobození rozumí sama sobě jako teorii praxe, jako *intellectus amoris*, který se dějinně konkretizuje jako *intellectus justitiae*
- Christologie rozvíjí poznání Krista, které povede k vytváření Božího království: protože se toto království realizuje v boji proti silám zla a hříchu, musí být pozní Krista poznáním osvobození – *intellectus liberationis*
- *Více příště (vč. IV. Chudí jako locus theologicus christologie)*

8. Duch svatý / Jose Comblin

In: Sobrino, Ellacuria, kapitola 8

Zatím se nerozvinula samostatná teologie DS v latinskoamerické TO

- ale i evropská teologie (katol/protest) jen opakuje patristickou teologii DS a sklouzává k christomonismu
- zde půjde jen o náznak takové teologie z hlediska TO

I. Zkušenost DS

Zkušenost s Dios liberador inspirované Ex – Bůh nezachraňuje božským zázrakem, ale silou a energií, kterou dává lidem, prorokům, vůdcům, jednotou a solidaritou komunity, entuziasmem

- tento Dios liberador je DS
- když lidé jednájí, není to jen politická a sociální akce: zdrojem je přítomnost DS – to je vzkříšení člověka, nové zrození celých národů, úplná proměna lidí
- víra, naděje a láska a politické jednání jsou jednou realitou v lidské osobě, která se zrodila do nového života

1. Zkušenost akce/jednání

Dějinná zkušenost s absolutní pasivitou, zvl. jako pozůstatek otroctví, dodnes lidé v LA žijí v pasivitě: pasivní objekty snažící se přežít uprostřed společností, kterými manipulují mocní
Vazby na původní národy byly zničeny, chybí kontinuita a solidarita, jsou připraveni o vzpomínky na minulost a jsou připraveni o budoucnost

Když se formují komunity/společenství, jde o skutečné vzkříšení

- pasivní masy izolovaných jednotlivců se učí jednat
- nejvíce je oslovují evangelijní příběhy o uzdravení těch, kteří nemohli jednat (slepí, chromí, hluchí ...) – začínají přebírat kolektivní zodpovědnost
- zrození těchto nových komunit je interpretováno ve světle Bible: Duch probudil soudce, krále, proroky, Mesiáše
- komunity začínají zakoušet Ježíšův příslib učedníkům: J 14,12

2. Zkušenost svobody

Zkušenost frustrace svobody – přísliby svobody nechyběly, ale vždy přicházelo jen otroctví: ekonom, politic, kultur vzdálenost mezi velkými a malými – svoboda jako exkluzivní majetek mocných

- podmínkou svobody mocných bylo zotročení ostatních
- svoboda pro většinu znamenala útěk, exil (srov. Komenský), ne odpovědnost a participace

Zkušenost svobody dnes, když se začínají chudí dávat dohromady, volí své představitele, hledají společné cíle, bojují za svá práva

- zakoušejí svobodu v boji za osvobození, není to absolutní svoboda, ale dílčí
- svoboda, když se stávají mezi sebou bratry a sestrami

Dnes se i malí učí, co znamená svoboda, nahlíží jí ve světle Bible

- učení Jana a Pavla o Duchu je zvěstí o svobodě
- oficiální církev mluví o poslušnosti a udělala z ní jádro křesťanství – Pavel osvobozuje křesťanství z ducha otroctví: 2Kor 3,17, Gal 5,13, Gal 5,1, Jan 3, 6-8, Jan 4, 23-24
- křesťanství začíná osvobozením lidí z náboženského otroctví: to je základ pro všechny ostatní druhy emancipace
- *Deklarace o náboženské svobodě* – ale nebyla realizována: Vatikán II nemá nauku o DS, ani napomenutí proti TO ji nemanjí, ani Ratzinger – taková teologie může povstat jen z opravdově a konkrétně svobodného křesťanského lidu

3. Zkušenost Slova

Jen utiskovaní lidé znají hodnotu slova: diktátoři dlouze mluví, ale jen, aby nic neřekli a zakryli pravdu. Proto je potlačovaná svoboda slova.

- lidé se naučili mlčet, aby nebyli potrestáni, a raději říkají lež (srov. normalizace)

Slovo je prvním vyjádřením rebelie proti utlačování – není magické, ale vyjadřuje osobnost, nejde o to, co se přesně řekne, ale že se promluví

- slovo tohoto druhu odmítá mlčení, ve kterém byli lidé drženi pod palcem utlačovatele, odmítá struktury ovládnutí
- ohlašuje nový život, novou společnost, svolává a sjednocuje druhé
- slovo chudých je prostší, než by byla ideologie: intelektuálové pak mohou doplnit ideologie a mohou tímto způsobem podpořit slovo chudých, ale slovo předchází ideologie a je cennější než ony, zůstávalo by samo o sobě, i kdyby se ideologie ukázaly jako iluze

Toto je slovo v biblickém smyslu – slovo je inspirované Duchem

- jako inspirované Duchem je základní slovo Bible výkřik utiskovaných – v Egyptě a v dějinách Izraele až po Ježíšův výkřik na kříži rekapitulující pláč všech utiskovaných po staletí
- totéž se týká křesťanského lidu: Řím 8, 14-15

Tento výkřik nekončí se vzkříšením – boje přetrvávají

- světlo vzkříšení dává volání větší jistotu, ve světle vzkříšení se volání stává evangeliem, proklamací vzkříšení: Duch dává sílu evangeliu chudých
- DS vytváří slova – viz kniha Skutky, je to Duch Ježíšův, který byl heraldem Boží vlády
- Podle Pavla to je tentýž Duch, který činí z apoštolů osoby slova, 1Kor 2,4, podobně u Jana 1Jan 4,2

4. Zkušenost komunity

I zde Bible vrhá světlo na křesťanskou praxi

Lidová křesťanská společenství nejsou jen výhonkem spontánních sociálních faktorů, nejsou přirozeným produktem bídy – prostředek k přežití.

- Sociologické faktory také působí: v situaci bídy chudí přežívají, když si navzájem pomáhají, ale jsou zde vědomé tlaky proti formování lidských společenství

V křesťanských komunitách je cosi nového, přichází to jako Boží zázrak, objevují se lidé ochotní věnovat svůj život zrození nových křesťanských komunit

- Křesťanské společenství je srozumitelné pouze ve světle biblického zjevení, je zde něco z Boží vlády, pochází to z moci Ducha JK
- Lidé vnímají, že zde dochází k něčemu podobnému jako při vzniku prvních křesťanských církví, jde o viditelný znak přítomnosti Ducha ve světě
- Malá skupinka nezůstává uzavřená sama v sobě, otevírá se a stává se semenem nového lidu založeného na vztahu sourozenectví spíš než ovládnutí
- Ve společenství slouží služebníci (kněz, pastor, vedoucí), ale skupinka je soudržná sama o sobě – není závislá na kléru, to je dílo DS
- Komunita je společenstvím a společenství vychází z lásky (agapé, solidarita)
- Nakonec nejde o obnovu církve, ale o obnovu společnosti!

5. Zkušenost života

LA zakusila Boha života ve světě, ve kterém často vládne smrt. Život je prožíván v neustálém ohrožení a strachu – život je velkým zázrakem

- Život je chápán jako vítězství nad silami smrti

Denní zápas je často jen zápasem o přežití, o denní chléb – většina lidí nemá příležitost přemýšlet o velkých projektech osvobození – osvobození se zakouší jako získání denní obživy – triumf, který je třeba obnovovat každý den, protože nejistota vše proniká

- Život chudých je ponížený život (zdraví těla i duše, podvýživa, nevzdělanost)

- Touhou chudých je, aby jejich děti poznaly lepší život než oni (dnes u nás toto neznáme), ale často se bojí, že jejich život bude ještě horší než jejich
- Proto tak silná vůle k životu, mezi chudými nejsou sebevraždy – chudí chtějí žít. Se všemi jeho omezeními si cení života. Pro chudé není život bohatství, moc a sláva – život má svou vlastní vnitřní hodnotu, prostě jako život
- Život je také sdílený – život hodný života je život žitý s druhými, ve společenství

Bůh Bible je Bohem života a Bůh života je DS – Ez 37

- Duch probouzí mrtvé Řím 8,11, Jan 7,37-39

V aktivitách Ducha je naděje pro osvobození utiskovaných

- Nicejsko-Cařihradské vyznání: Věříme v DS ... dárce života

9. Naděje, utopie, vzkříšení / Joao Batista Libanio

In: Sobrino, Ellacuria, kapitola 16

I. Dva paradoxy – přítomnost a absence utopie

1. Konec utopie a naděje: není žádné vzkříšení – PSÁNO PŘED 20 LETY

Konec utopie – název kniha od Marcuse a vystižení moderního spirituálního klimatu

- Ne kvůli beznadějně situaci a skepticizmu
- Ale kvůli tomu, že pro utopii a naději není prostor: převládla euforie – byly překonány objektivní podmínky, které neumožňovaly vznik schůdných sociálních a historických realit
- Omezením jsou pouze vědecké zákony biologie

Bohatí Evropané se cítí šťastní – vykazují antiutopickou mentalitu

- Uspokojení kvůli rodině, práci, finančnímu zabezpečení – striktně osobní rovina

Marxismus vyhlásil konec utopie: socialismus je konečným krokem od utopie k vědě, nepotřebujeme naději, protože máme vědecky plánovanou budoucnost

Smrt utopie a naděje je vítězným pochodem individualismu na Západě

- Od individuálního ve-vztahu-k-Bohu k individu-u-ve –světě bez Boha
- Absolutní autonomie a soběstačnost: naplnění mohu dosáhnout již v dějinách se zdroji, které mám k dispozici (plánování, počítače, informace)
- Na Západě opozice ke křesťanskému vzkříšení jako vítězství nad smrtí

2. Vzestup utopie a naděje: víra ve vzkříšení

1968 Medellín: osvobození – zdroj energie a touhy, obrovská utopie spojená s eschatologickou křesťanskou nadějí

Puebla – opět utopie, zde jako pláč a nářek lidí (280):

*Those who are absent from history are becoming present in it. The poor are passing to center stage in society and in the Latin American church. As they do so, they provoke fear and hostility among the oppressors and arouse hope among the dispossessed.**

- Zrození nového historického vědomí osvobození
- Od historické naděje k eschatologické naději
- Naděje se rozvíjí zejména v okruhu základních církevních společenství

II. Utopie a naděje chudých v Latinské Americe

1. Upřesnění pojmů utopie a naděje

Pojem utopie – křesťanský anglický humanista Thomas More (1561)

AKTUALIZACE. Píseň Walk On od U2

Dvojí etymologie:

- uk-topos žádné místo, místo, které nikde neexistuje, imaginární neskutečné, nikde ve světě
- eu-topos dobré místo, dimenze štěstí radosti, prostoru, naplnění, spojeno s lidskou schopností přejímat imaginárně věci, které se mohou stát skutečností: místo, kde jsme opravdu doma, kde se můžeme cítit v bezpečí, někde existuje a může se stát modelem k napodobování. To po čem toužíme je skutečnost protikladná k neexistující skutečnosti – záměrná dvojakost v pojmu.

Utopie vyjadřuje lidské tíhnutí po spravedlivém řádu, sociálním světě, který je zcela lidský, který odpovídá našim snům potřebám

Obraz dokonalé společnosti, který působí jako horizont a vodítko pro reálné dějinné projekty, pro alternativní projekt přítomné situace

Utopie: 2 základní struktury

- kritika současné situace: odmítnutí, kritika, subverze současného řádu, obvinění světa, že neumožnil existenci utopie
- návrh co by mělo existovat: v tomto smyslu je utopie předjímající: nabízí alternativní modely, oznamuje možnost jiného světa

Naděje – v teologickém eschatologickém smyslu, je teologická, protože je zaměřená k Bohu, je eschatologická, protože je zaměřena k závěrečnému cíli, který je ale již přítomný v naší dějinné skutečnosti ve formě znamení a mediací, ale bude odkryt a naplněn až ve smrti

Utopie – horizontální, imanentní, vnitrodějinná dimenze X Naděje – absolutní budoucnost, božské tajemství, naplnění, Boží sebe-sdílení

Utopie říká ne přítomnosti a ukazuje k budoucnosti v rámci dějin X Naděje říká ano k absolutní budoucnosti, již přítomné, která nás potkává, ale jako budoucnosti jin nelze nikdo dosáhnout ani ji plně poznat

2. Dějinné úvahy

Utopie se rodí v čase krizí a proměn – JE DNES TATO DOBA?

- Utopie se rodí, když se přítomnost stává nesnesitelnou: ukazují směrem k možným změnám v lidském řádu, ke stvořené nového jiného světa

Naděje se rodí v mnohem složitějších a nepřátelštějších podmínkách

- Rodí se tam, kde přítomnost je nemožná a je nemožné ji z lidských sil zdrojů změnit, zbývá jen spolehnout se na Boží příslib a moc. Biblickým modelem je Abraham (Ř 4,18-22), který doufal proti veškeré naději

Situace v LA je příznivá k růstu utopií a k živení teologické naděje

- Konkrétním polem utopie je ekonomika (nesplacitelný dluh) a politika (nestabilní demokratické instituce)
- Brutální reality někdy blokuje i utopickou imaginaci – pouze zůstává naděje v Boha
- Protože utiskovaní lidé jsou křesťané, jejich víra je vede k jednání: mostem mezi vírou a osvobozujícím jednáním je naděje v Boha
- Žalm 40, 14 a 18

3. Antropologický základ

Lidé jsou utopické bytosti, ta plyne z naší otevřenosti ke světu a omezení daných prostorem a časem

Zároveň hledíme na nekonečné horizonty, jsme sebe-transcendujícím duchem, naše dotazování nikdy nepřestane, nikdy nejsme spokojeni s částečným podmíněným dobrem, jsme zaměřeni k budoucnosti

Zároveň jsme situováni do konkrétních podmínek – prostorová omezenost, ekonomický útisk, politická beznaděj, kulturní tlak přizpůsobit se tomu, co je nám cizí

- Tato tenze plodí osvobozující utopie

Jsme bytostmi teologické naděje: nechceme transcendenci jen v rámci dějin ve vztahu k přítomnosti a konkrétní situaci, ale transcendenci za dějiny

- Absolutní budoucnost přichází ve formě milosti, milost vstupuje do dějin jako reálná možnost
- Naděje znamená bojovat proti beznaději, proti struktuře hříchu, která beznaděj – nespravedlnost – generuje
- Utopie pomáhá humanizovat nelidské procesy, vč. výrobního, kterým jsme podrobeni

Utopický impulz není bez rizik a pokušení

- Pokušení, že jsme schopni dát dějinám úplný význam, že můžeme vytvořit dokonalou společnost, dokonalé lidské město, absolutní království v podmínkách křehké historie
- Horizont absolutní budoucnosti má dvojí roli: 1. Umožňuje vědomí, že žádná situace není neschůdná, i když se zdá zcela uzavřená, 2. Chtít vystavět dokonalé město na zemi už není ideál, ale tím je naděje, že pouze Bůh může přemoci nepřátele, zvláště hřích a smrt
- Arogantní utopické bytí je korigováno bytím z naděje, ale utopické bytí nabízí konkrétní cesty, jak v dějinách ztělesnit naději – to nás vede k politice

4. Politický prostor

2 základní tenze podpírají utopii

- Utopie neomezené spontánní svobody na úkor a v bolestném konfliktu se spravedlností a rovností X Utopie spravedlnosti a rovnosti konstruovaná na úkor svobody
- Utopie se může stát apologií pro to, co již existuje: dokonalá budoucnost bude prodloužením současnosti

Marxistický socialismus nazývá utopii odcizením – je chápána jako demobilizující, zdroj frustrace, idealismus bez kontaktu s realitou

- Marxismus se prezentuje jako vědecké čtení reality nekompatibilní s utopiemi
- Ty jsou jen vzdušnými zámky, podstatný je boj za novou společnost

Další útok je strany dějinné zkušenosti: utopie začíná zdola od chudých lidí, ale převezmou ji ti nahoře a udělají z ní ideologii: ta pak neumožňuje realizaci utopie pro všechny, ale je nástrojem k ovládnutí a vylučování

Nebezpečí propojení utopie s násilím – jako v sekularizovaném náboženství, které vede k totalitě (stalinismus, nacismus)

Přesto utopie patří k základním dějinným silám

- co utopii zastavuje na cestě k pýše a totalitarismu, je naděje!
- pro lidi na druhé straně dějin je utopie cestou k osvobození
- utopie proniknutá a oživená křesťanskou nadějí je neodolatelná

III. Vzkříšení, základ teologické dimenze

1. a 2. Utopie v Bibli

Jako politický pojem ze 16.st. není v Bibli, ale jako historický projekt realizovaný v tomto světě ano – vždy v horizontu naděje, důvěry, že Bůh může zcela naplnit

Biblické svědectví, které začíná s Abrahamem, je prezentováno jako příslib

- Izrael žije z naděje a v naději: potomstvo, národ, země, osvobození z otroctví, stálá smlouva s Bohem, nová smlouva
- Na své pouti zažívá realitu v tenzi s příslibem, duchovní potravou lidí je naděje, zvláště v těžkých dobách
- Konečným základem naděje je Jahveho věrnost – ta je oslavována liturgicky a ve vyznáních
- Zkušenost naděje ale není laciná, zahrnuje opuštění země, projít zkouškami, pokušeními, nezoufat nad porážkou a katastrofou
- Naděje Izraele se nevyčerpává/nenaplnuje pouze dějinně, ale ukazuje ke vzkříšení Ježíše Krista jako překonání dějin

3. Ježíš Kristus, zdroj utopií a důvod naděje

Ježíš hlásá Boží království, neodmítá žádné z tehdejších utopií, ale kritizuje jejich aroganci a absolutní nárok na ně z hlediska lidských zájmů – to jej stojí život

Jeho kázání dalo vzejít bezpočtu lidských utopií v dějinách: milenarianismus, Zj 20,4-10, středověké politické myšlení se chápalo jako základ křesťanské utopie

Ježiš hlásal Boží království jako eschatologickou realitu v přítomnosti a v budoucnosti

- Boží království není utopií, protože předpokládá vítězství nad smrtí a hříchem
- Dějinně ale je zdrojem utopií a je jejich kritickým měřítkem – to platí i do církve

Ježíšovo vzkříšení: základní teologická výpověď o naději